

5. Ковалев А.Г. Три парадигмы в психологии - три стратегии психологического воздействия. Вопросы психологии №3, 187.
6. Козловська О., Уруський В, Діагностика професійної компетентності //Школа молодого завуча.— К.: Ред. загальнопед. газ., 2005.
7. Маркова А.К. Усвоение школьниками коммуникативных функций языка. // Вопросы психологии. 1971.- № 4.
8. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Колектив авторів. – К.: ІЗМН, 1996. – Вип. 6. – 176 с.

В современной педагогической науке недостаточно изучено педагогические условия, в которых развивается профессиональная компетентность директора сельской школы. Поскольку его должен характеризовать не только высокий уровень профессиональных знаний, умений и навыков, но и готовность к творческому подходу к своей деятельности. Особенности профессиональной компетентности - директора сельской школы посвящена наша статья.

In modern pedagogical science it is not enough studied pedagogical conditions, which develop professional competence director of the rural school. Since its must characterize not only high level of the professional knowledge, skills and skill, but and readiness to creative approach to its activity. The particularities professional competence director of the rural school considers in our article author

УДК 371.21:37.035.3(477)

М.С. Зеляк
м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ МОТИВІВ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах ринкової економіки досягнення успіху в конкурентній боротьбі залежить від якості управління, а ефективно вирішення стратегічних і тактичних завдань організації виробництва потребує залучення висококваліфікованих фахівців. Саме тому проблема професійної орієнтації старшокласників нині в Україні набуває великої значущості, адже забезпечення якісної профорієнтації – перший і важливий етап на шляху до високої кваліфікаційної підготовки майбутніх фахівців. В свою чергу, однією з найголовніших складових профорієнтаційної роботи є формування психологічної готовності старшокласників до вибору професії: вироблення суспільнозначущих мотивів вибору професії, таких, як усвідомлення обов'язків перед собою та колективом, вміння працювати на результат та домагатися поставлених цілей, почуття гідності й совісті; здатність знаходити підхід та спільну мову з іншими. Адже відомо, що на ставлення людини до професії, до змісту праці впливає її спрямованість, зокрема мотиви, потреби й інтереси. Знання мотивів людини, системи її потреб і прагнень має, в свою чергу, важливе значення і в розумінні морально-психологічної орієнтації особистості, її ставлення до праці й професії.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні аспекти питання мотивації людської поведінки взагалі та праці зокрема розглядалися в дослідженнях психологів, соціологів, економістів, управлінців. Провідне місце в теорії мотивації праці належить роботам С. Адамса, К. Альдерфера, Ф. Герцберга, Е. Лока, Е. Лоулера, Д. МакГрегора, Д. МакКлеланда, Л. Портера, Т. Расна, Б. Скінера, Ф. Тейлора, У. Оучі та інших. В працях С. Пузирьова, Т. Курбацької, І. Алтуніної досліджувалась структура і розвиток мотивів і мотивації соціальної поведінки та мотиваційна структура професійних намірів в процесі оптації (від латинської «оптаціо», термінологія Е. Клімова [1, с.103-104], мається на увазі «... підготовка до «життя» до праці, планування професійного шляху, вибір професії») та професійної підготовки (це безпосереднє навчання професії, придбання знань, умінь, навичок, необхідних для оволодіння даною професією). Автори розглядають теоретико-методичні аспекти даної психолого-педагогічної проблеми з урахуванням вивчення її

історичних аспектів, вікових особливостей, можливостей навчальної й позакласної діяльності, профільного та особистісно-орієнтованого навчання .

Мета статті – розглянути основні типи мотивів, які впливають на вибір професій, виявити внутрішні компоненти мотиваційної структури професійних намірів старшокласників у сучасних освітніх умовах.

Виклад основного матеріалу. Успішність професійного самовизначення старшокласника зумовлена складним процесом формування професійних намірів, що, у свою чергу, вимагає наявності досить високого рівня самосвідомості, глибокого й стійкого інтересу до обраної професії, вміння орієнтуватися у світі сучасних професій і ситуаціях на ринку праці; знань особливостей сучасного виробництва.

Професійне становлення особистості в умовах процесу оптації й професійної підготовки є центральною проблемою нової галузі педагогічної й вікової психології, що безпосередньо ґрунтується на психології праці - психології професійного навчання й виховання.

Перший дослідник намірів К. Левін вважав, що цілі й наміри за своїми характеристиками подібні потребам і мотивам. Ідея зближення цілей і намірів з потребами й мотивами є суттєвим теоретичним положенням у розумінні внутрішніх механізмів поведінки й діяльності людини [3, с.22].

Зв'язок між вибором професії та мотивацією є дуже тісним: Н. Свірідов з'ясував, що вибір роботи є полімотивованим. За Н. Свірідовим, мотивація, що визначає ставлення до діяльності - це особистісне спонукання до діяльності, тобто спонукання, засноване на потребах особистості, її ціннісних орієнтаціях, інтересах [4, с.108].

Значення мотивів для поведінки, діяльності й формування особистості людини є достатньо суттєвим. Будучи стрижнем психології особистості, мотивація задає і спрямованість, і характер, і розвиток здібностей особистості, здійснюючи на них вплив. Таке розуміння значення мотивації відображено в різних її трактуваннях, а саме:

- спонукання до діяльності, пов'язані з задоволенням потреб суб'єкта;
- предметно-спрямована активність певної сили;
- спонукальний і визначальний вибір діяльності, спрямованої на предмет (матеріальний чи ідеальний), заради якого вона здійснюється;
- усвідомлена причина, яка лежить в основі вибору дій і вчинків особистості [5, с.90].

Адекватна й сформована мотивація вибору професії впливає на успішність професійного навчання й на продуктивність професійної діяльності майбутнього фахівця. Для становлення стійких професійних намірів необхідно:

- 1) розвинений зміст мотивів даної діяльності;
- 2) достатня сила мотивів;
- 3) стійкість мотивів;
- 4) структура мотивів;
- 5) ієрархія мотивів.

В особистості має скластися певна система мотивів професійних намірів, що містить у собі п'ять блоків. Цю систему називають блоком мотиваторів професійних намірів. Дана система є досить динамічною, тому що для неї характерні постійні зміни. На даному етапі є спроби виявити особливості, що відповідають кожному етапу процесу оптації й професійної підготовки.

В науці зроблені спроби визначити певні групи вищеназваних мотивів. Однією з найбільш відомих таких класифікацій, які впливають на майбутній вибір професії старшокласників, є класифікація, розроблена Т. Курбацькою [2, с.50]. Вона визначає наступні типи мотивів:

- 1) блок матеріально-побутових мотивів;
- 2) блок мотивів самоствердження в праці;
- 3) блок мотивів праці;

- 4) блок мотивів соціального статусу;
- 5) блок мотивів професійної майстерності.

Своєрідність всіх цих груп мотивів характеризує мотиваційну сферу особистості. Дані блоки доцільно використати як основу для вивчення динаміки професійних намірів старшокласників. Отже, для дослідження мотиваційної структури професійних намірів можуть бути застосовані представлені блоки мотиваторів.

Для того, щоб більш глибоко вивчити мотиваційну структуру професійних намірів старшокласників, була розроблена анкета-опитувальник, наведена нижче, за допомогою якої можна використовувати дані, які допомагають зрозуміти проблеми старшокласників у виборі майбутнього професійного життя, виявити мотиви професійних намірів та напрям навчання.

Анкета для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл

1. Прізвище, ім'я, по батькові
2. Дата народження
3. Чи збираєтесь Ви продовжити своє навчання?
4. Важко було визначитись, ким хочете стати в майбутньому?
5. Де збираєтесь продовжити навчання?
6. Причини того, чому Ви обрали саме цей навчальний заклад
6. Згадайте й запишіть, у якому віці у Вас з'явилися перші (початкові) професійні наміри й ким Вам хотілося стати в професійному плані в дитинстві, молодшому шкільному віці й т.ін.
7. Хто вплинув на вибір професії?
8. Що радили Вам батьки щодо вибору професії?
9. Чи збігається Ваше бажання з бажанням батьків?
10. Чи часто Ви спілкувалися з приводу Вашої майбутньої професії з вчителями, однокласниками?
11. Чи радив Вам якусь професію класний керівник?
12. Ви спілкувалися із психологом щодо майбутнього професійного життя?
13. Чи є у Вас запасний варіант щодо того, чим Ви будете займатися в майбутньому професійному житті?
14. Чи хотілося б Вам поспілкуватися щодо Вашої майбутньої професії з профорієнтологом, протестуватися та знайти для себе відповіді на питання, що турбують?
15. Складіть рекламу навчального закладу, у якому збираєтесь продовжити навчання.
16. Напишіть невелике оповідання про професію Вашої мрії, змальовуючи її так, ніби Ви насправді займалися цією справою.

На основі розробленої анкети було проведено опитування серед учнів 9, 10 та 11 класів Хмельницької загальноосвітньої школи із спеціалізованими класами № 12. В процесі детального вивчення результатів опитування виявилось, що 70% опитуваних учнів дуже важко було визначитись із майбутньою професією, але майже 98,3 % учнів збираються продовжити своє навчання після закінчення школи. А от 48% учнів старшої школи відповіли, що їм вкрай необхідна допомога з боку досвідчених фахівців у галузі профорієнтації, вони б хотіли більше дізнатися про себе та свої здібності за допомогою спеціального діагностування.

Проблема мотиваційної сфери вибору професії дуже актуальна, тому що отримані дані свідчать про те, що ті професії, які дітям рекомендують обрати батьки чи які вони хотіли б обрати самі, часто суттєво відрізняються від тих, які більше їм підходять згідно психолого-фізіологічних особливостей. Нажаль, не всі діти мають запасний варіант щодо того, чим вони будуть займатися в професійному плані, а тільки 32% з опитаних 147 чоловік. Це означає, що підліток не знає своїх здібностей, нахилів і не володіє певною інформацією про сучасний стан професій.

Результати показали, що аналіз даної інформації значно полегшує роботу вчителів, дає чітке уявлення про те, наскільки успішно здійснюється вибір майбутньої професії учнями старших класів та дозволяє своєчасно вносити необхідні корективи в профорієнтаційний процес.

Ефективність роботи щодо становлення професійних намірів старшокласників полягає в тому, щоб сформувати певну систему мотивів, які б забезпечили повноцінний розвиток особистості, в тому числі професійний.

Висновки. Роль мотивів досить велика, тому що вони характеризують діяльність людини. Для керування процесом вибору професії необхідно ґрунтовне вивчення мотивів учнів. Тільки тоді вчитель зможе визначити, як глибоко учень захоплений професією, наскільки серйозно прагне до того, щоб її опанувати. Більше того, знання мотиву дозволяє вчителю знайти шляхи його коректування. Змінюючи мотив, можна змінити відношення учня до професії, націлити на ту, котра більше відповідає його суб'єктивним можливостям.

Виявлено, що професійні наміри особистості, яка перебуває в процесі вибору професії або професійного навчання, доцільно розглядати через структуру мотивації. Професійні наміри складаються й стають стійкими, опираючись на мотиваційну структуру, що включає в себе наступні блоки: блок мотивів матеріально-побутового плану; самоствердження в праці; власне праця; соціального статусу; професійної майстерності. На зміни в мотиваційній структурі професійних намірів мають вплив новоутворення віку, провідний вид діяльності та конкретні етапи професійної підготовки.

Старшокласнику не завжди під силу правильно обрати професію. А без цього людина не може бути щасливою. Відомо, що величезну роль у становленні особистості, у її самовизначенні відіграють навчальні заклади та педагоги, одним з основних завдань яких є сприяння правильної мотивації до праці та формування їхніх професійних намірів.

Література:

1. Климов Е.А. Введение в психологию труда. М.: Изд-во МГУ, 1988. - 199 с.
2. Курбацька Т. Б. Мотиваційна структура професійних намірів в процесі оптації та професійної підготовки в вузі: дисертація кандидата психологічних наук : 19.00.03. – Казань, 1997. – 175 с.
3. Леонтьев В.Г. Психологические механизмы мотивации. – Новосибирск: НГПИ, 1992. - 216 с.
4. Филиппов А.В. Работа с кадрами: психологический аспект. - М.: Экономика, 1990. – 168 с.
5. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю: Навчальний посібник / М.Є. Скиба, О.М. Коханко. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 322 с.

The essence of the notion «motivation» is considered. The interpretation of this notion and categorization motive choice to professions is proposed. The criteria to success of the professional education and capacity to professional activity of the future specialist is certain. The questionnaire for discovery of efficiency of the shaping the certain system motive, which have provided the full-fledged development to personalities and helped form the professional intentions a pupil senior school is designed and experimental approved. The analysis result questioning is presented .